150 հատորներովը Ազգային Մատենադարան–ին։

Դարձեալ, ճիշդ է որ Պոսթընի ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՐՍԱԳԻՐԸ իր քառորդ դարու գոյութեամբ կրցած է տալ, որպէս զանգուած, այնքան էջ՝ որքան տուած է ԲԱԶՄԱՎԷՊ իր 105 տարիներով։

Սակայն, ԲԱԶՄԱՎԷՊ ունի առաւելութիւններ՝ որոնք կը պակսին ու պիտի պակսին միւսներուն։

Անիկա դար մը կեանքի կոթողային արձանագրութիւնն է անկորնչելի. կեանքի դար մը՝ ուր համախմբուած են յաջորդական նուաճումները հայ հանճարին – պատմական, բանասիրական, մատենագիտական, լեզուական, գրական, գեղարուեստական, նոյնիսկ գիտական մարգերու մէջ։ Առաւելութիւն՝ զոր ոչ մէկ ուրիշ լրագիր կամ հանդէս ունեցած է և պիտի կրնայ ունենալ մեր մօտ։ Առաւելութիւն՝ որ պակսած է նոյնիսկ մեզմէ աւելի զօրաւոր, մեզմէ աւելի հարուստ, մեզմէ բիւրիցս բախտաւոր արեւմտեան չատ մը մեծ ազգերու։

Նորաստեղծ այլազան նրբութեամբ տառեր, հոյակապ տպագրութիւն, ժպտուն կողք մը, արդիական ճարտարարուեստի և գեղարուեստի ընծայած բազմապիսի բարիքները, մերօրեայ ԲԱԶՄԱՎԷՊը զարձուցած են համաշխարհային չափանիշով առաջնակարգ մէկ հրատարակութիւն։

Հապա ԳԵՂՈՒՆԻի ութը թիւերը, որոնք 1901–1905 և ապա 1909, 1927 և 1947 թուականներով լոյս ընծայուեցան ԲԱԶՄԱՎԷՊի նրբաճաշակ խմբագիրներուն նախաձեռնութեամբ...։

Անոնք մեր Illustrationն են, հայ տպագրութեան արուեստին գլուխ – գործոցները, ի մասնաւորի վերջինը, ԲԱԶՄԱՎԷՊի 100 ամեակին նուիրուածը, որ ունի գունատիպ նկարներու այնքան յաջող վերարտադրութիւններ։

Ժ

Եւրոպայի սրտին վրայ թառած, Ազրիական ծովու հիւսիսային գեղազուարճ ափերուն, Ս. Ղազարի խաղաղութեան մէջ, տարուէ տարի ճոխացած, ազնուացած, գեղեցկացած, ԲԱԶՄԱՎԷՊ ողջունած է արդէն իր երկրորդ դարու կեանքին վեցերորդ տարին։

Կոթողեցէք Ձեր աչքերուն առջեւ 105–ամեայ պատկառելի Գահերէցը մեր լրագրութեան։ Անոր շուրջ համեստօրէն տեղ տուէք մեր այս հանդէսներուն ու պարբերականներուն՝ որ իրմէ առաջ իրեն հետ կամ իրմէ յետոյ աշխարհ եկած և քառասունով, յիսունով կամ վաթսունով միայն ողջունած են տարիներու թիւը իրենց կեանքին։

Ահա 45 ամեայ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱԲԱՐԱՏԵԱՆը Իզմիրի (1840–1886), ահա 57 ամեայ ՄԱՍԻՍը Կ. Պոլսոյ (1852–1908), ահա 61 ամեայ ԱՒԵՏԱՐԵՐը, դարձեալ Կ. Պոլսոյ (1855–1915), ահա 50 ամեայ ՓՈՒՆՋը, նոյնպէս Կ. Պոլսոյ (1860–1909), ահա 47 ամեայ պատուական ԱՐԱՐԱՏը Էջմիածնի (1868–1914), ահա 40 ամեայ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼը Իզմիրի (1871–1909), ահա 61 ամեայ եղբայրը ԲԱԶՄԱՎԷՊին – Վիեննայի Մխիթարեանց ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅՆ (1887–1947), ահա վերջապէս, քառասնորդ դարու հետ ծնած 47 ամեայ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉՆԱԿը Նիւ Եորքի (1901–1947)։

Բացի վերջին – երկուքէն, անոնք ամէնքը զրաւած են արդէն իրենց կեանքէն. ոմանք, ափսո՜ս, 1915ի խորշակէն զգեստուած։ Բայց, նորեր անոնց տեղ, հայրենի վերածագված հողերու վրայ և աշխարհի չորս ծագերուն, կեանք են առած և կը շարունակեն վառ ու արծարծ պահել դարաւոր ջահը մեր մշակոյթին։

Առոյգ ու կայտառ կանգնած է անոնց մէջ ալեփառ Նահապետը պարբերական հայ մամուլին, կանգնած նոյն ուժովով և նոյն նուիրումով որոնք իրը եղած էին դար մը առաջ...։

Ալեփառ այդ Նահապետը ... երիտասարդ ու կենդանի այդ վկան՝ հայ մտքի մշտաբեղուն արգանդին ...։

Խոնարհեցուցէք Ձեր գլուխները հարիւրամեայ այդ ալեւոր երիտասարդին առջեւ ...։

Խոնարհեցուցէք Ձեր գլուխները այն միւս ալեւոր երիտասարդին առջեւ, որ մեր հազար–հազարամեայ ցեղն է, որ ՀԱՅ ՄԻՏՔն է ...։

Դ.Ր. ՊՕՂԱՐԵԱՆ

Հալէպ, 24 Յունուար 1948

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՆԵՐ

ԾՈՎՈՒՆ ԵՐԳԸ։ — Գրեց՝ Վարդան Գէորգեան։ Պուէնոս Այրէս, 1947։

Վարդան Գէորգեան գեղեցիկ զաղափարն ունեցեր է իր ամբողջ գիրքը ծովուն նուիրելու։ Զբաղուարին եւ յանդուգն ձեռնարկ, ուր շատ դիրքին է իյնալ կրկնութիւններու մէջ, ուժասպառ ափունք նետուիլ ալիքներէն, կորանցնել ուղին եւ մոլորիլ ովկիանները մէջ։ Մեր մէջ բոլորովին նոր է այսպիսի համամարդկային նիւթ մը մշակել եւ այդ պատիւը կը մնայ Գէորգեանին։

Որպէսզի ընթերցողը դիւրաւ հետեւի իր հոգեկան ուղեւորութեան՝ հեղինակը իր գիրքերը առանձին բաժանումներով դասաւորած է։

Ա) Սիրտս ծովուն վրայ։ — 21 գիրքերեր են ուր հեղինակը զէմ առ զէմ կը դնէ իր անձը եւ ծովը։ Իր յուզումները, իր փափաքները, իր յիշատակները կը յանձնէ ճամբորդող ալիքներուն հետ. եւ էութեամբ կը խառնուի ովկիաններու հետ. մեծդի է զաղափարը բայց Գէորգեան սակայն կը ճնշուի, կը փոքրանայ եւ ոյժ չունի տիրելու եւ յղանալու տիեզերական զաղափարներ։

Առաջին գիրքերուն է Սիրտս ծովուն վրայ զոր կարելի է բաւական յաջող նկատել եթէ յապաւած բլլար քանի մը անիմաստ տուներ, հասարակ բացատրութիւններ եւ տաղաչափական թերութիւններ – ներ։ Լաւ է Ցնակս բլլար, Բնացուր գիս, ազուոր նիւթ զէշ գրուած։

Գէորգեան ալ այն նորեկ գիրքողներէն է որ սակայն կը զոհէ իր իմաստները յանգերուն, կը մատնէ իր հայերէնի տիրապետութեան պակասը, աւելորդ բառեր եւ ածականներ կը շարէ, քարեր՝ արդէլը դնելով դաշնակաւոր գնացքի քայլերուն պէս։

Զուսպ եւ կուռ բլլալը կատարեալ իմաստներով եւ խոր մտածութիւններով լաւ բանաստեղծի մը էական պայմանն է։

Գէորգեանին առաջնորդած է լոկ զգացումը, եւ պատկերները որոնումը։ Նա աբեւելցի է իր հոգիով եւ չէ կաղապարած իր միտքը դասական եւ զիով եւ չէ կաղապարած իր միտքը դասական եւ արդի եւրոպական գրականութեամբ, քիչ կարդացած կը տեսնուի, մանաւանդ կը պակսի դպրոցական հիմնական զարգացումը։

Գիրքերուն ոմանց մէջ քիչ մը Մեծարենց կը զգացուի, քաւ լիցի, օրինակութիւն չէ այլ հոգիէ հոգի հաղորդակցութիւն. այսպէս Ցնակս հոգիէ հոգի հաղորդակցութիւն. այսպէս Ցնակս բլլար, Ամայի կղզին, Փարոսն բլլար, իմ հոգիս եւ այլն։

Բ) Ծովանկարի մէջ Գէորգեան նկարող է, հասկանալի կը չքանայ եւ տեսողութիւնն ու զգայարանները թեւեր կու տան իր քնարին։ Հոս Գէորգեան աւելի ուր տեսողութիւն չունի, անկումներուն մէջ։ Հոս Գէորգեան աւելի ուր տեսողութիւն չունի, անկումները չատ են եւ սակայն կ'ինչայ հասարակ տեղիքներու մէջ. չատ կը գործածէ ուռուցիկ բառեր, ներու մէջ. չատ կը գործածէ ուռուցիկ բառեր, ուրուանատակեալ ձեւեր որոնք իր զգացումի անկեղծութեան կը դաւանանեն։

Գ) Նաւեր եւ բաժանումի մէջ դարձեալ բանաստեղծը իր արտում հոգին կը խառնէ ծովերուն՝ ստեղծը իր արտում հոգին կը խառնէ ծովերուն՝ որ իրենց հետ կը տանին ճամբորդն ու սիրտը մեր։ Քիչ մ'աւելի խորհուրդ կայ եւ համամարդկային մունքի պատկերներն ու միտքերը, երբեմն նոյնիսկ տոզեր։ Լաւագոյն գիրքուածը, ըստ իս, Փոքրիկ նաւակն է։ Ալիքներու հետ բաժնին մէջ Ալիքները, կոհակներու վրայ եւս կարելի էր յաջող համարիլ եթէ ուռուցիկ, լի հասարակ տեղիքներով եւ խրժալուր տաղաչափութեամբ յօրինուած չբլլային։ Փոքրորիկ եւ նաւաբեկութիւն, Անջրպետներու վրայ չարքերուն մէջ նոյն պատկերները, նոյն ներբայ չընչումը կայ, երբեմն խորհրդածութեան, երբեմն չընչումը կայ, երբեմն ձեւով, սակայն ընթերցողը արդէն բաւականացած իր նախորդ գիրքերէն՝ կը յոգնի դարձեալ էջերը առանց նորութիւն գտնելու։

Իշնչ զեղեցիկ պիտի բլլար եթէ Գէորգեան զուրս վտարած բլլար իր գրքի կէսը գրաւող սովորական գիրքուածները, աւելի խորհէր, դնելով զանազան գիրքուածները, յղկած բլլար իր քիչ մը նութիւն պատկերներու, յղկած բլլար իր քիչ մը խստերախ հայերէնը, որպէսզի նկատուէր ներշնչուած եւ հաճելի բանաստեղծ մը։

Իր հատորը կը վերջանայ Հայոց լիճերուն վրայ եւ անդարձ բաժանումնիքով. ես Անդարձ–ը չհասկրցայ ինչ կ'ուզէ ըսել։ Այս ոճը հեղինակի սրբին չատ մտիկ բլլալու էր եւ ամէնէն զգայունը, Հայոց լիճերը մերն են, մեր հոգիին մասն են, մեր աչքերուն պայծառութիւնը. սակայն ներշնչումի տարբերութիւն չկայ, նոյն ոճն է որ կը կրկնուի, նոյն տարտամ պատկերները՝ առանց մտածութեան, առանց քնարական փափկութեան, երբ նիւթը ծովը չէ այլ լիճն է՝ որ քնարերգական է եւ ոչ մռնչող։

Վստահ ենք թէ Վարդան Գէորգեան ապագային աւելի պատկերալից եւ խոհուն էջեր պիտի տայ մեզի։

Հ. Վ. Յ.

«ԱՇՈՒՂ ՅԱՐԹՈՒՆ ՕՂԼԻ»։ — Գրեց՝ Արամ Երիմեան, Թէհրան, 1946։

Հայ աշուղական գրականութեան պատմութեան մէջ ուրոյն տեղ են գրաւում Պարսկահայ աշուղները, որոնք հանդէս են եկել սկսած 17–րդ դարի առաջին չորքանից եւ իրենց աշուղական գործունէութեամբ եւ յօրինած ոտանաւորներով Պարսկահայութեան մէջ վառ են պահել աշուղական արուեստի սէրը, մթաժամանակ նպաստել են ժողովրդի մտաւոր եւ բարոյական դաստիարակութեան գործին։ Այդ աշուղներից յայտնի են Աշուղ Ղուլ Էզազ, Ղուլ Արզունի, Բաղէր օղլի, Ղուլ Յովհաննէս, Ամիր օղլի եւ ուրիշներ, երգիչներ, որոնք երգել են ո՛չ միայն իրենց հոգեկան յոյզերն ու տրամադրութիւնները, անհատական ապրումներն ու մտորումները, այլեւ ստեղծագործութեան նիւթ են դարձրել ժամանակի քաղաքական անցքերը, նկարագրելով իշխողների կամայական բռնութիւնները, հարստահարութիւնները եւ ժողովրդի կրած անլուր տանջանքներն ու տառապանքները։ Աւելի ուշագրաւն այն է, որ այդ երգերի մի քանիսում կարդում էք հայ ժողովրդի պատմութեան մինչեւ օրս անյայտ եւ մոռթ մնացած էջերը։ Այդ տեսակէտից էլ դրանք այսօր հասարակական տեսակէտից ուրոյն արժէք են ներկայացնում։

Պարսկահայ այդ անյայտ աշուղների յայտնաբերման համար, անկասկած պարտական ենք յայտնի բանասէր–քննադատ Պ. Արամ Երիմեանին, որի աշուղական գրականութեան նուիրած մի շարք արժէքաւոր նիւթերը կարդում ենք մամուլում։ Նա առաջին հայ բանասէրն է մեզանում, որ անձամբ չբլլել է Սպահան Նահանգի Փէրիա եւ Զարմահալ գաւառների քառասուն հայաբնակ գիւղերը, ամիսներով ապրել է գեղջուկ ժողովրդի մէջ, ուսումնասիրել է նրանց տնտեսական կեանքը, կենցաղը, սովորութիւնները եւ այլ ազգագրական արժէքաւոր նիւթեր։ Այդ չբլլանում նա գիւղական խրճիթներում փոչիների տակ մնացած ձեռագիր մատեաններից փրկել է նաեւ քսանից աւելի անյայտ մնացած աշուղների հարիւրաւոր երգերը։ Այդ գործով էլ նա հարստացրել է Պարսկահայ աշուղական գրականութեան պատմութեան էջերը։

Ահա այդ աշուղների չարքում ուրոյն տեղ է գրաւում Յարթուն օղլին, որի պայծառ յիշատակին նուիրած է «Աշուղ Յարթուն օղլի» խորագրով գիրքը։ 141 էջից բաղկացած այդ գիրքը Պարսկահայ լաւագոյն հրատարակութիւններից մէկն է, որի գեղեցկութիւնը կազմում են շապիկի վրայ վրձնուած գեղարուեստական սիմպոլիկ նկարը եւ ձեռագրի ու յօրինած երկու եղանակների լուսանկարները։

Գրքի բովանդակութիւնից երեւում է, որ աշուղ Յարթուն օղլին ապրել եւ գործել է 18րդ դարի վերջում եւ 19րդ դարի առաջին կիսում եւ իր աշուղական գործունէութեամբ հասարակական գը-

digitised by A.R.A.R.@